

„Összhang a tájban”

A magyarországi natúrpark-hálózat konceptiója

*A természetvédelemért felelős miniszter
jóváhagyásával*

A MAGYARORSZÁGI NATÚRPARK-HÁLÓZAT KONCEPCIÓJA

A természetvédelemért felelős miniszter jóváhagyásával

Budapest, 2021. december 6.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	3
1. HELYZETKÉP	4
1.1. SZABÁLYOZÁSI HÁTTÉR	4
1.2. NATÚRPARKI HÁLÓZAT MAGYARORSZÁGON	4
1.2.1. A hálózat kialakulása, fejlődése	4
1.2.2. Országos szintű együttműködés a natúrparkok működésének szakmai támogatására.....	7
2. A NATÚRPARKOK LÉTREHOZÁSÁNAK ÉS MŰKÖDÉSÉNEK SZABÁLYAI	8
2.1. A NATÚRPARK FOGALMA, JELLEMZŐI, LÉTREHOZÁSÁNAK FELTÉTELEI.....	8
2.2. A NATÚRPARKOK TEVÉKENYSÉGE – A „NÉGYPILLÉRES NATÚRPARKI MODELL”	10
2.3. A NATÚRPARK ELNEVEZÉS HASZNÁLATÁHOZ VALÓ HOZZÁJÁRULÁS FOLYAMATA	14
2.3.2. Együttműködési megállapodás a térségi szereplőkkel	17
2.3.3. Az Agrárminisztérium és a natúrparki munkaszervezet közötti megállapodás	17
2.3.4. Bemutató dokumentum.....	18
2.4. A NATÚRPARKOK MŰKÖDÉSÉVEL KAPCSOLATOS JOGSZABÁLYI KÖTELEZETTSÉGEK	19
2.4.1. A natúrparkok feladatai: változás bejelentés.....	19
2.4.2. A natúrparkok feladatai: szakmai beszámoló készítése	19
2.4.3. Felülvizsgálat.....	20
2.4.4. A névhasználati hozzájárulás visszavonása	22
3. AZ ORSZÁGOS NATÚRPARKI HÁLÓZAT NÉGY PILLÉR MENTI FEJLESZTÉSÉNEK STRATÉGIAI SZEMPONTJAI	23
3.1. JÖVŐKÉP	23
3.1.1. A natúrparki hálózat szakmai jövőképe	23
3.1.2. A natúrparki hálózat jövőképének főbb sarokpontjai	24
3.2. A NATÚRPARKI HÁLÓZAT KIEMELT FEJLESZTÉSI IRÁNYAI.....	25
I. célkitűzés: A natúrparki hálózat együttműködési rendszerének megerősítése és fejlesztése	25
II. célkitűzés: Természeti, táji és kulturális örökség megőrzése pillérhez kapcsolódó célok	26
III. célkitűzés: Környezeti nevelés, szemléletformálás, tájidentitás megerősítése pillérhez kapcsolódó célok.....	27
IV. célkitűzés: Fenntartható térségfejlesztés pillérhez kapcsolódó célok	29
V. célkitűzés: Fenntartható ökoturizmus és rekreáció pillérhez kapcsolódó célok.....	30
MELLÉKLETEK.....	31

BEVEZETÉS

A vidéki táj és kultúra megőrzése, megújítása csak lakóinak, alkotóinak tudatos közreműködésével és egyetértésével lehetséges. A vidéki térségekben ennek oly gyakran érzett hiányára, a tudatos védelem és megújítás igényére reagálva jöttek létre Európában a natúrparkok helyi közösségei, táji hálózatai.

A natúrparki modell gyakorlati alkalmazása terén Nyugat-Európában már több mint 50 éves, hazánkban pedig 15-20 éves tapasztalat gyűlt össze.

Jelen koncepció elsődleges célja, hogy az elmúlt évtizedek hazai és külföldi tapasztalatainak figyelembevételével útmutatásul szolgáljon azon önszerveződő helyi közösségeink számára, amelyek elkötelezettek arra, hogy fejlődésük, gyarapodásuk ne a természeti-táji örökségük rovására történjen, hanem inkább annak védelmén és fenntartható módon történő hasznosításán alapuljon. Célunk továbbá, hogy segítsük a natúrparki működés eredményesebbé tételét, átláthatóságának javítását, a névhasználati hozzájárulás megszerzését tervező közösségek számára pedig útmutatást kívánunk nyújtani a natúrparkká válás folyamatához, segítve a *natúrparkok létrehozásáról és működéséről* szóló 6/2020. (III. 25.) AM rendelet (a továbbiakban: natúrparki rendelet) értelmezését.

A névhasználati jogosultsággal rendelkező vagy annak megszerzését tervező térségi közösségek mellett a közigazgatás érintett szakterületein dolgozók számára is hasznos szakmai dokumentum összeállítása a koncepcióalkotók szándéka.

A koncepció megalkotása nem előzmények nélküli. Az Agrárminisztérium Környezetügyért Felelős Államtitkársága, a Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft., a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (a továbbiakban: MNVH) és a Magyar Natúrpark Szövetség (a továbbiakban: MNSZ), illetve jogelődjeik 2013 óta működnek együtt a magyarországi natúrparkok fejlesztésének elősegítése érdekében. Az együttműködés eredményeként az évek során két stratégiai jellegű dokumentum készült. „A magyarországi natúrparkok szakmai koncepciója” rögzítette a natúrpark név használatának feltételeit, „A magyarországi natúrparkok fejlesztési koncepciója” pedig a hálózat közös fejlesztési céljait jelölte ki. A natúrparki fejlesztési koncepcióban rögzített országos szintű feladatok megvalósítása érdekében 2016-ban az eredeti együttműködési megállapodást aláíró partnerek megalakították a *Natúrparki szakmai koordinációs hálózatot*.

A natúrparki rendelet hatályba lépése szükségessé tette a szakmai koncepció aktualizálását, a rendeletben szabályozott témák bővebb kifejtését, szakmai ajánlások megfogalmazását, valamint a felülvizsgálat, mint kiemelt feladata bemutatását.

A szakmai koncepció 2014. évi megalkotása óta a natúrparki hálózat helyzete alapvetően megváltozott. Létrejött számos új natúrpark, így már összesen 17 névhasználati hozzájárulással rendelkező natúrpark működik az országban. Fenti folyamatok jelen helyzetben egy új stratégiai jellegű dokumentum összeállítását indokolják, benne a jövőkép és az ennek eléréséhez szükséges célok meghatározásával.

1. HELYZETKÉP

1.1. Szabályozási háttér

Hazánkban a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Tvt.) 2004. évi módosítása teremtette meg a natúrparkok államilag elismert módon történő létrejöttét. Ekkor került be a törvény szövegébe a natúrpark fogalma és a létesítésére vonatkozó azon szabályozás, melynek értelmében a natúrpark elnevezés használatához a természetvédelemért felelős miniszter hozzájárulása szükséges. A Tvt. 2018. évi módosításakor a natúrpark fogalma a hazai gyakorlatnak megfelelően pontosításra került.

A natúrpark név használatához való hozzájárulás, annak visszavonása, valamint a felülvizsgálat részletes feltételeire vonatkozó rendelkezéseket sem a Tvt., sem más jogszabály nem tartalmazott a natúrparki rendelet hatályba lépését megelőzően, ahogyan a natúrparkok nemzetközileg elfogadott ún. négy pillér szerinti tevékenységének meghatározása sem volt jogszabályban lefektetve. A natúrparki hálózat dinamikus bővülése, a több mint 10 éves működési és szakmai tapasztalat is azt az igényt erősítette, hogy kialakuljon a natúrparkok létrehozásának és működésének szabályozására irányuló stabil jogi háttér, ami egyfajta minőségbiztosítás alapját is jelenti.

A natúrpark létesítésének feltételrendszeréről szóló szabályozás fejlesztését ugyanakkor az Országgyűlés által elfogadott 4. Nemzeti Környezetvédelmi Program (2015-2020) is feladatként határozta meg a Kormányzat számára. Ezen szempontok összhangban voltak a Nemzeti Tájstratégia 2017-2026. III.1: *Fogékonyság, társadalmi felelősségvállalás növelése* alcél keretében megfogalmazott célkitűzésekkel és feladatokkal is.

Fenti előzményeket követően 2020-ban lépett hatályba a natúrparki rendelet, amely tartalmazza a natúrparkok alapításának és működésének részletszabályait.

A törvénymódosításra és a rendeletalkotásra a natúrparki közösséggel egyeztetve került sor, a szabályozást részben a valós hazai helyzethez igazítva, részben a további előrelépés segítésének szándékával.

1.2. Natúrparki hálózat Magyarországon

1.2.1. A hálózat kialakulása, fejlődése

A natúrparki hálózat hazai fejlődése az 1990-es években indult el, jórészt térségi szinten, önszerveződő alapon. Többéves, magyar-osztrák együttműködésben zajló előkészítést követően a Kőszegi-hegység térségében 1997-ben kezdte meg működését az *Írott-kő Natúrpark*.¹ Talán mára

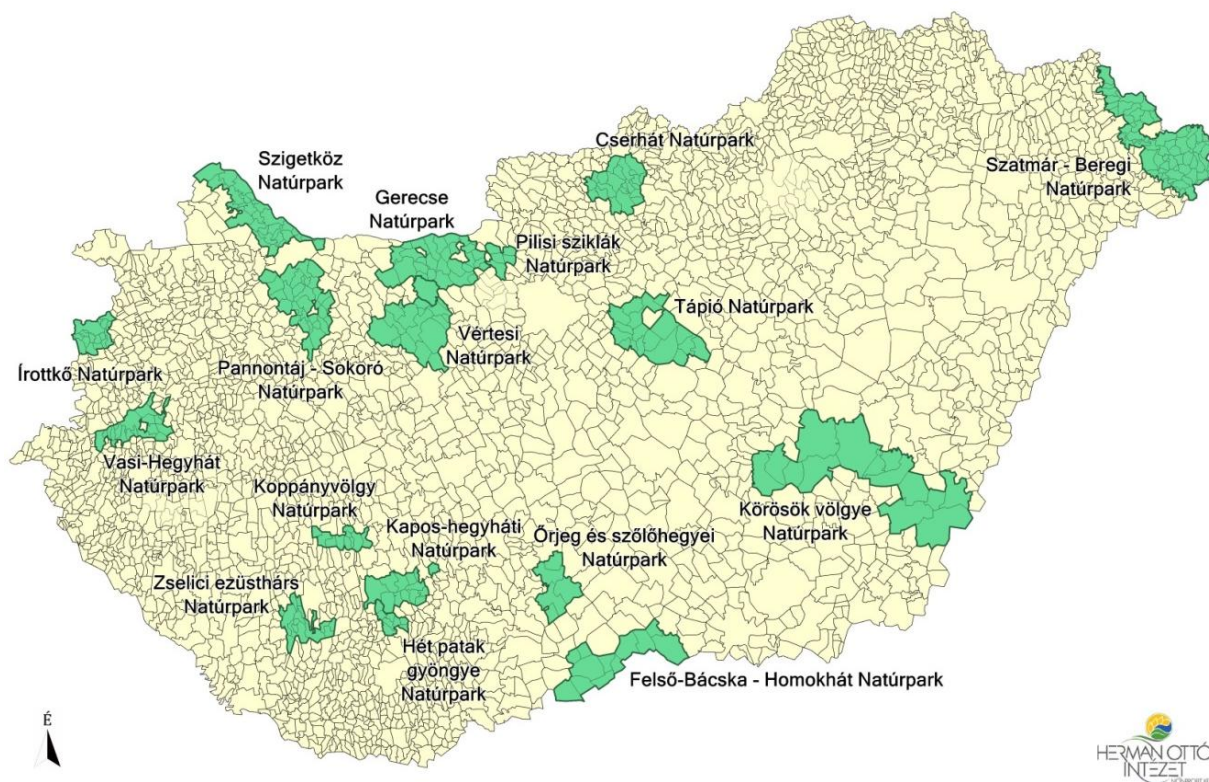
¹ Országos szintű jogi szabályozás hiányában a natúrparki kezdeményezés ekkor még hivatalosan nem kapott natúrparki névhasználati hozzájárulást, erre csak a szükséges jogi háttér megteremtése után került sor.

kevésbé ismert, hogy a határ két oldalán elhelyezkedő natúrpark² országhatáraink átjárhatóságának erősítésében is komoly szerepet kapott: 2002. május 1-jétől a natúrparkok határain belül a turisztikai szezonban a gyalogos és kerékpáros turisták szabadon átjárhattak a kijelölt két határátlépési ponton (Írottktő és Hétforrás).

A Tvt. 2004. évi módosítása által megteremtett lehetőséggel élve két éven belül három natúrpark kapott névhasználati hozzájárulást a természetvédelemért felelős minisztertől.

A Tvt. módosítását követően a natúrparkok megalakításához szükséges feltételek már adottak voltak, azonban a hálózat fejlődésében rejlő lehetőségeket nem sikerült teljes mértékben kihasználni. Ennek oka jórészt abban keresendő, hogy hiányzott az országos szintű koordináció, az új térségi kezdeményezések még csak a korábban létrejött natúrparkok segítségére számíthattak. Az országos, szakmai jellegű koordináció létrehozásának, megerősítésének szükségessége egyre markánsabban jelentkezett. Ennek érdekében jött létre 2006-ban a Magyar Natúrpark Szövetség és alakult meg később a Natúrparki szakmai koordinációs hálózat is

Jelenleg – 2021 decemberében – az országban 17, a természetvédelemért felelős miniszter által elismert natúrpark működik (1. táblázat és 1. ábra). A 328 natúrparki település területe Magyarország területének 9,8%-ára terjed ki.

1. ábra. A természetvédelemért felelős miniszter által elismert magyarországi natúrparkok (2021. december)

² A határ osztrák oldalán 1996-ban alakult meg a Naturpark Geschiebenstein (Írottktő Natúrpark).

1. táblázat. A természetvédelemért felelős miniszter által elismert natúrparkok Magyarországon (2021. december)

Natúrpark	Terület (ha)	Települések száma	Elismerés időpontja	Munkaszervezet
Vértesi Natúrpark	35 838	17	2005	Pro Vértés Közalapítvány
Írottka Natúrpark	23 461	16	2006	Írottka Natúrparkért Egyesület
Pannontáj-Sokoró Natúrpark	62 663	29	2006	Pannontáj-Sokoró Közhasznú Egyesület
Cserhát Natúrpark	38 260	22	2009	Cserhát Natúrpark Közhasznú Alapítvány
Szatmár-Beregi Natúrpark	103 791	67	2010	Szabolcs-Szatmár-Beregi Természetvédelmi Közhasznú Alapítvány
Hét Patak Gyöngye Natúrpark	10 177	8	2011	Hét Patak Gyöngye Natúrpark Egyesület
Gerecse Natúrpark	79 651	29	2013	Által-ér Vízugyűjtő Helyreállítási és Fejlesztési Szövetség
Koppányvölgy Natúrpark	16 421	10	2014	Völgy Hangja Egyesület
Körösök Völgye Natúrpark	207 247	14	2015	Körösök Völgye Natúrpark Egyesület
Szigetköz Natúrpark	57 737	29	2018	Szigetköz Natúrpark Egyesület
Felső-Bácska-Homokhát Natúrpark	68 286	12	2018	Felső-Bácskai és Homokhátértékmegőrző Natúrpark Egyesület
Kapos-hegyháti Natúrpark	34 439	13	2018	Kapos-hegyháti Natúrpark Egyesület
Zselici Ezüsthárs Natúrpark	27 288	15	2019	Zselici Ezüsthárs Natúrpark Egyesület
Tápió Natúrpark	73 014	18	2019	Tápió-vidék Természeti Értékeiért Közalapítvány
Pilisi Sziklák Natúrpark	10 565	5	2019	Virágzó Kesztyűs Egyesület
Őrjeg és szőlőhegyei Natúrpark	31 292	5	2020	Őrjeg és szőlőhegyei Natúrpark Egyesület
Vasi-Hegyhát Natúrpark	32 698	20	2021	Hegypásztor Kör

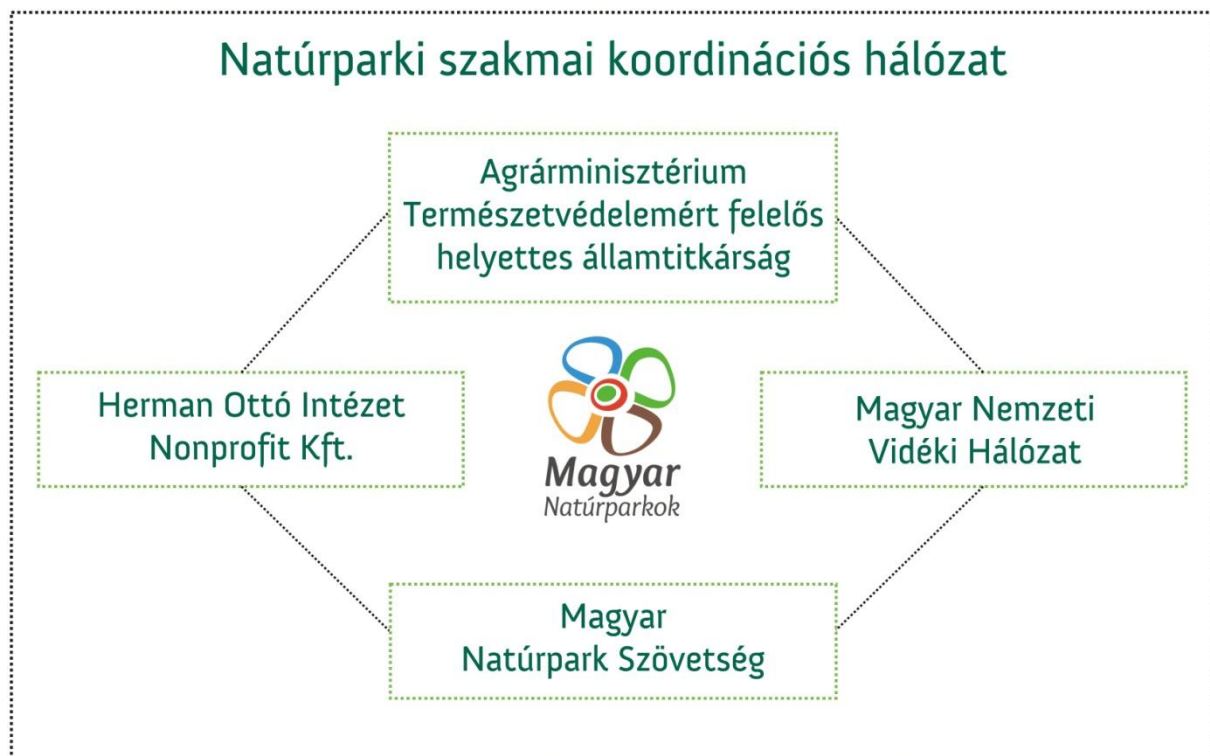
Natúrparkok összesen: *	911 058	328
-------------------------	---------	-----

* Egy település, Tatabánya két natúrparkhoz (Vértesi Natúrpark és Gerecse Natúrpark) is csatlakozott, így az összesített adatok nem azonosak az egyes natúrparkok területének és településszámának összegével.

1.2.2. Országos szintű együttműködés a natúrparkok működésének szakmai támogatására

A natúrparki fejlesztési koncepcióban rögzített országos szintű feladatok megvalósítása és a natúrparkok összehangolt támogatása érdekében 2016-ban megalakult a **Natúrparki szakmai koordinációs hálózat**. Az együttműködő partnerek jelenlegi nevükön (2. ábra):

- **Agrárminisztérium**, mint a natúrpark név használatához való hozzájárulás megadásáért felelős állami szervezet **Természetvédelemért felelős helyettes államtitkársága**;
- **Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft.**, amely szervezet a partnerek döntése alapján és az Agrárminisztérium irányításával ellátja a koordinációs, operatív jellegű feladatokat is;
- **Magyar Natúrpark Szövetség**, ami civil szervezeti formában, országos működésű ernyőszervezetként segíti a hazai natúrparkok tevékenységét és a natúrparki kezdeményezéseket a névhasználati hozzájárulás megszerzésében;
- **Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat**.

2. ábra. A Natúrparki szakmai koordinációs hálózat

A szakmai koordinációs hálózat **kétéves intézkedési terv** alapján végzi munkáját. A koncepcióban rögzített intézkedések, feladatok közül azokat nevesítik e dokumentumban, amelyek végrehajtása országos szintű koordinációt igényel és az adott időszakban aktuális.

2. A NATÚRPARKOK LÉTREHOZÁSÁNAK ÉS MŰKÖDÉSÉNEK SZABÁLYAI

A következőkben a hatályos jogszabályok alapján mutatjuk be a natúrparkká válás folyamatát és a natúrparkok működését. A natúrparkok létrehozásának szakmai, jogi és szervezeti kereteit, feltételeit, valamint a névhasználathoz való hozzájárulás odaítélésének folyamatát a natúrparki rendelet rögzíti. Az alábbiakban ismertetjük a jogszabályi előírásokat, a szükséges esetekben pedig kifejtjük azok szakmai hátterét.

2.1. A natúrpark fogalma, jellemzői, létrehozásának feltételei

A natúrpark a helyi közösségek (önkormányzatok, társadalmi szervezetek, gazdálkodó szervezetek és az érintett lakosság) összefogása eredményeként létrejövő, a táji, természeti és kulturális értékek megőrzésén és fenntartható hasznosításán alapuló terület- és vidékfejlesztési célok megvalósulását is támogató, meghatározott területre vonatkozó együttműködés, amely a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény végrehajtására kiadott jogszabály (vagyis a natúrparki rendelet) szerint jön létre (Tvt. 4. §. q)). A natúrparkok az integratív védelem elvére építve az emberi közösségeket a táj részének tekintik, és tevékenységüket összhangba kívánják hozni a táji adottságokkal, figyelemmel az egyes tájak karakterére és terhelhetőségére.

A természetvédelemért felelős miniszter a Tvt. 63/A paragrafusában meghatározott, a natúrpark elnevezés használatához való hozzájárulását a natúrparki rendeletben foglalt alábbi területi, szakmai és szervezeti feltételek teljesülése esetén adja meg (2. §. 1)).

A natúrparki hálózat fejlesztése során már kezdetektől fogva megfogalmazódott, hogy a közös alapok megléte érdekében a névhasználati jogosultság megszerzése során fontos egy egységes szakmai szempontrendszer felállítása. Ennek érdekében a natúrparki rendelet rögzíti a natúrparkok létrehozásának feltételeit.

Natúrpark olyan meghatározott *területre* vonatkozó együttműködés lehet, ami

- összetartozó táji egységet alkot, vagyis: az érintett területnek vannak olyan közös táji jellemzői, akár a táj karaktere, akár a társadalmi-gazdasági jellemzők tekintetében, amelyek egységet biztosítanak a natúrparki térségnek;
- legalább három település – de célszerűen több – teljes közigazgatási területére kiterjed;
- természeti területekben és értékekben gazdag, melynek egy része országos vagy helyi szintű természetvédelmi oltalom alatt áll;
- kiterjedése legalább 10 000 hektár.

A natúrparkok létrehozásának *szervezeti* feltételei (3. § (2)):

- A natúrparki közösség a natúrpark tevékenységének koordinációjára rendelkezzen egy munkaszervezettel, ami jogi személy, vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdálkodó szervezet lehet (7. § (2)). Célszerű, ha már ez a jellemzően egyesület vagy alapítvány formájában

működő szervezet koordinálja a natúrparki névhasználati jogosultság megszerzésének a folyamatát is. A névhasználatához való miniszteri hozzájárulást követően a munkaszervezet látja el a natúrpark képviselőt és koordinálja az operatív feladatok végrehajtását.

- A natúrparkban már a névhasználati hozzájárulás kezdeményezésének időpontjában olyan tevékenységeket kell folytatni, amelyek összhangban állnak a fejlesztési koncepcióban foglaltakkal. Már a natúrpark előkészítése keretében célszerű olyan közösségi tevékenység, például tájséta és műhelysorozat szervezése, aminek kiemelt feladata a natúrpark céljainak bemutatása a térségben élők számára, továbbá az egyének és szervezetek kapcsolódási lehetőségeinek a feltárása. Ezeket az előkészítő fázisban végzett tevékenységeket – a natúrparki rendelet ezen előírásának való megfelelés igazolása érdekében – a natúrparki megalapozó dokumentációban be kell mutatni.

A natúrparki települések teljes közigazgatási területükkel csatlakoznak a natúrparki együttműködéshez (2. §. 3)). Kivételt képezhetnek ez alól

- a megyei jogú városok, melyek közigazgatási területük egészével vagy egybefüggő részével képezhetik részét natúrparknak (2. §. 4));
- a főváros, amely teljes közigazgatási területével nem, de annak egybefüggő részével képezheti részét natúrparknak (2. §. 5)); ez esetben további feltétel, hogy nem hozható létre olyan natúrpark, amelynél az együttműködés nem terjed ki a fővároson kívül más település közigazgatási területére.

A kivételek meghatározásának egyértelmű célja, hogy a nagy területű (és sok esetben kifejezetten urbánus, esetleg ipari jellegű) városok teljes egészének bevonása ne legyen kötelező. Ez olyan esetben jelent könnyebbséget, ha a táji szempontból egyébként összetartozó térségben a települések, közösségek közötti együttműködésben hagyományosan részt vesz a térségbeli nagyváros is, de annak csak egy jól lehatárolható része illeszkedik a natúrparki adottságokhoz.

A natúrpark elnevezésének utalni kell arra a tájra, amire a natúrpark kiterjed, vagy ami a natúrparknak a részét képezi (2. §. 6)). Fontos ugyanakkor, hogy a natúrpark nevének előtagja védett természeti terület nevének földrajzi elhelyezkedésre utaló tagjával nem egyezhet meg. Példa: Zselici Tájvédelmi Körzet – Zselici Ezüsthárs Natúrpark.

A natúrparki rendelet felmentést ad a már névhasználati hozzájárulással rendelkező natúrparkok számára egyes területi jellegű jogszabályi feltételek teljesítése alól. Ha azonban a natúrpark területváltozása okán felülvizsgálatra³ kerül sor, annak időpontjától számítva már meg kell felelni minden, a fentiekben részletezett feltételnek.

³ A felülvizsgálat lehetséges eseteit lásd a 2.4.3. fejezetben.

2.2. A natúrparkok tevékenysége – a „négypilléres natúrparki modell”

Natúrparkjaink – az európai gyakorlattal összhangban – az itt részletesen bemutatott **„négypilléres natúrparki modell”** mentén végzik tevékenységüket. A négy szakmai pillér az alábbi (3. ábra):

- a természeti, táji és kulturális örökség megőrzése;
- a környezeti nevelés, szemléletformálás, a tájidentitás megerősítése;
- a fenntartható térségfejlesztés;
- a fenntartható ökoturizmus és rekreáció.

A natúrparkok mind a négy szakmai pillér mentén végzett tevékenységüket **táji léptékű együttműködés** keretében végzik. A települési és egyéb helyi közösségek közötti összefogás elősegítésével ugyanis olyan tartalékok szabadíthatók fel, amelyek számottevő mértékben hozzájárulhatnak táji örökségünk megmaradásához, a vidék népességmegtartó képességének erősítéséhez. Az alábbiakban részletesen, példákkal mutatjuk be a natúrparki rendelet 3.§ (1) bekezdésében felsorolásszerűen nevesített pillérekhez kapcsolódó tevékenységeket.

3. ábra. A „négypilléres natúrparki modell”

1. pillér – A természeti, táji és kulturális örökség megőrzése

A natúrparkok tevékenységének egyik védelmi-megőrzési célú pillére. Magában foglalja a természeti és épített örökség elemeinek, valamint a tájhoz kötődő kultúrtörténeti értékek, hagyományok megőrzését (védelmét), adott esetben kezelését és helyreállítását, beleértve az élőhely- és fajvédelmet, a biológiai és táji sokféleség fenntartását, a hagyományos tájhasználatot, a táj megőrzésre érdemes karakterelemeinek és a tájértékeknek a védelmét, valamint a mindehhez fűződő tudás és ismeret (pl. tájfajták, művelési hagyományok) alkalmazását.

A natúrparkok e pillér mentén végzett tevékenysége a natúrpark területének egészére kiterjed, függetlenül attól, hogy annak mekkora hányada áll kiemelt természetvédelmi oltalom alatt. A natúrparki területek jelentős részén a kedvező állapot fenntartásában fontos alapelve a „használva megőrzés”. E téren a natúrparki szervezeteknek tudásközvetítő szerepük is van a gazdálkodók felé. Az eredményes munka fontos eleme, hogy a natúrparki partnerek e tevékenységüket szoros együttműködésben végezzék a működési területével érintett nemzeti park igazgatósággal, amely állami szervezet alapfeladatai között szerepel a tájvédelem is.

A natúrparkok másik kiemelt tevékenységi területe a helyi védett természeti és épített örökségi értékek védelme. A települési szinten védett értékek esetében a natúrparki munkaszervezet az önkormányzat számára szakmai segítséget tud biztosítani. Ennek érdekében törekedni kell rá, hogy a natúrparki partnerhálózatban e szakmai feladatellátáshoz megfelelő szakemberek álljanak rendelkezésre.

A natúrparkok fontos szemléletbeli alapvetése, hogy természetvédelmi és kulturálisörökség-védelmi tevékenységüket alapvetően a helyi közösségekkel és a helyi közösségekért végzik. A natúrparkok legfontosabb eszköze – a tiltás és korlátozás helyett – az együttműködés, a partnerség kialakítása az állami, az önkormányzati, a civil és a gazdasági szféra szereplői között. Ennek alapja, hogy az állami természetvédelmi és kulturálisörökség-védelmi szervezetek, illetve a natúrparki munkaszervezetek semmilyen téren nem egymás konkurensei, hanem munkájukkal egymást segítik, erősítik. Távlati cél, hogy a természeti területek és a táji értékek az ott élők szemében „felértékelődjenek”, vagyis hogy a helyi közösségek számára hozzáadott értéke legyen a natúrpark örökségvédelmi tevékenységének. Ez egyrészt a gazdálkodás feltételeinek javulásán keresztül érvényesülhet, másrészt a táji örökség fenntartható hasznosításán alapuló ökoturizmus révén, illetve az identitás részévé válva a táj és a természet védelme érzelmi motivációkra is támaszkodhat.

2. pillér – Környezeti nevelés, szemléletformálás, tájidentitás erősítése

E pillér a tájak és a közösségek közötti kapcsolat erősítését helyezi középpontba. Az értékek megőrzésének és az értékalapú fejlesztéseknek alapfeltétele, hogy a natúrparki lakosság ismerje meg a natúrpark értékeit és ismerje is fel ezek fontosságát, mivel ezzel összefüggésben erősödhet meg a helyi közösségek tájhoz való kötődése. Éppen ezért a natúrparkok környezeti nevelési tevékenységének elsődleges célcsoportja a natúrparki térség lakossága (felnőtt és gyermek egyaránt), s a natúrparki szervezetek „csak” másodlagos célcsoportként tekintenek az érintett térségbe érkező vendégekre, turistákra.

A natúrparkok szemléletformálás terén végzett tevékenységének kiemelt fontosságú tématerülete a natúrparki térség megismertetése a fiatalokkal, továbbá a hagyományos, helyi tudás fiatalok részére történő átadása, beleértve a gazdálkodásra vonatkozó ismereteket is. Ennek érdekében a natúrparkok törekednek a térségben működő oktatási-nevelési intézményekkel való együttműködésre, célként megfogalmazva, hogy azok helyi tantervébe épüljenek be a térségben működő natúrparkhoz kapcsolódó ismeretek, valamint a fenntarthatóság komplex (környezet, társadalom és gazdaság) értelmezése.

Kiemelt fontosságú tématerület a natúrparkban élők táji identitásának az erősítése. A tájhoz való kötődés („újraépítése”) az alapja annak, hogy a megőrzési tevékenységet ne csak egy szűk natúrparki közösség végezze, hanem abban a natúrpark területén élők szélesebb köre aktívan részt tudjon venni a maga eszközeivel. Gyakori tapasztalat, hogy a lakóhelyhez, a tájhoz való kötődést újra kell építeni a közösségekben, különösen a fiatalabb korosztályokban. Ahol eredményesek az e célból indított kezdeményezések, ott erősebb lakóhelyi-táji kötődés alakulhat ki a fiatalokban, ami hozzájárulhat ahhoz, hogy ne vándoroljanak el a térségből, helyette ott keressék boldogulásukat, és megtalálják a térségben rejlő, megélhetésüket szolgáló lehetőségeket.

E tématerületen is alapvető fontosságú, hogy a natúrparkban megvalósuló szemléletformáló tevékenység a működési területével érintett nemzeti park igazgatósággal, valamint a térség állami tulajdonban lévő erdőterületinek vagyongazdálkodását ellátó állami erdészettel összehangoltan valósuljon meg, amely szervezetek alapfeladataik részeként végzik a környezeti nevelést. Az együttműködést az teszi szükségessé, hogy a környezeti nevelés, szemléletformálás terén minden szereplő tudása és tapasztalata fontos. Bár a szemléletformálás alapelvei azonosak, annak fókuszja minden szervezet esetében más (például az értékek különböző körére alapozzák tevékenységüket, vagy részleteikben eltérő módszereket alkalmaznak).

A szemléletformálással együtt a közösségfejlesztés is fontos szerepet játszik a natúrparkokban. A natúrparkok értékeinek jelentős része (szellemi kulturális örökség, épített értékek, tájak karaktere) ugyanis közösségek tevékenysége által jött vagy jön létre, és csak az itt élő közösségek munkájával őrizhető meg, gyarapítható. A közösségfejlesztés alapját a meglévő natúrparki értékekben rejlő, az egyéneket és közösségeiket összekötő lehetőségek feltárása, erősítése jelenti.

3. pillér – Fenntartható térségfejlesztés

A natúrparkok egyik fejlesztési jellegű pillére. E tevékenységek kiemelt célja a természeti és kulturális örökségi helyszínek, elemek fenntartható módon történő hasznosításával a natúrparki térségekben élők életminőségének a javítása, illetve a natúrparki térségek és települések népességmegtartó képességének a növelése. Ennek érdekében törekedni kell arra, hogy a helyi közösségeknek érdekükben álljon a natúrpark természeti és táji adottságainak megtartása, az értékek jó állapotban való megőrzése. Az értékekre alapozott, fenntartható natúrparki gazdasági tevékenységek fejlesztése ugyanis a helybéliek megélhetéséhez is hozzájárul például helyi termékek előállítására és értékesítésére, ökoturizmus, természetközeli gazdálkodási módok folytatása által.

Az e pillér mentén végzett tevékenységek jellegüket tekintve igen változatosak. A natúrparki jellegű fejlesztések közös jellemzője, hogy azok

- a természeti és kultúrtörténeti örökségi elemek fenntartható hasznosítását célozzák;
- illeszkednek a természeti-táji adottságokhoz, nem okozzák azok kedvezőtlen irányú megváltozását;
- helyi igényeken alapulnak, a helyi közösségek és tagjaik bevonásával történnek, alulról építkezve, helyi szintű tervezés és irányítás mellett zajlanak;

- lehetőség szerint a helyi hagyományokon alapulnak, ugyanakkor a fenntarthatóság jegyében innovatív megoldásokat sem nélkülöznek; ötvözik a hagyományos és a legújabb tudást;
- nem csak gazdasági-pénzügyi, hanem környezeti és társadalmi szempontból is fenntarthatóak – úgy az elvek (tervezés), mint a gyakorlati megoldások (megvalósítás) szintjén is;
- egyik fontos mozgatórugójuk a közös célok megtalálása és a közös előnyök megragadása, s ezzel a térségi szereplők közösségi szemléletének és összefogásának erősítése, a helyi és térségi (táji) léptékű együttműködések generálása, segítése.

Hagyományosan e tevékenységi körbe tartoznak például a minőségi helyi (natúrparki) termékek körének és értékesítési lehetőségeinek szélesítését célzó tevékenységek. A natúrparki partneri hálózat jó alapot biztosít a közösségi feldolgozás előmozdítására és a rövid ellátási láncok kialakítására, s mindezzel párhuzamosan a helyi szükségletek helyben megtermelt javakkal történő kielégítése kapcsán folytatott szemléletformáláshoz is.

4. pillér – Fenntartható ökoturizmus és rekreáció

A natúrparkok tevékenységének másik fejlesztési jellegű pillére, amit az európai és a hazai natúrparki modell is jelentősége miatt emel ki a „fenntartható térségfejlesztés” pillérből. Az e pillér mentén folytatott tevékenységek kiemelt célja a natúrparki térség természeti és kulturális örökségi értékeinek fenntartható turizmus keretében történő hasznosításával a natúrparki térségekben élők életminőségének javítása, valamint a natúrparki térségek és települések népességmegtartó képességének erősítése. Mindez leginkább a térségben élő turisztikai és kapcsolódó szolgáltatók (pl. helyi termékek előállítói) „helyzetbe hozásával”, a turisztikai bevételek helyben tartásával, a „belső piac” erősítésével biztosítható.

A natúrparkhoz kapcsolódó turisztikai termékek jellemzően az érintett táj szépségére, harmóniájára, természeti és épített örökségi helyszíneire, kulturális hagyományaira alapoznak, s erre környezeti és társadalmi szempontból is fenntartó jellegű turisztikai kínálatot építenek. Natúrparkjaink elsősorban a belföldi, azon belül is a „szelíd” turizmus, ökoturizmus szereplőivé kívánnak válni. A 2020 és 2021 évi járványügyi veszélyhelyzet e célkitűzés helyességét messzemenően visszaigazolta, s egyben kihangsúlyozta e tendencia erősítésének fontosságát, nem csak natúrparki szinten.

A natúrparkok alapvető turisztikai vonzótényezője a szép, vonzó táj, s annak jó állapotban lévő, értékes természeti és kulturális örökségi elemei. A natúrparki térségek gazdag táji örökségén alapulva a turisztikai termékek közül kiemelkedő szerepe van az öko-, az aktív és a falusi turizmusnak. A natúrpark területén működő vállalkozók, gazdálkodók, önkormányzatok és civil szervezetek a táj gondozásában kulcsszerepet töltenek be, amivel fontos alapját teremtik meg annak, hogy a turisztikai vállalkozók bevételeire tegyenek szert a tájhoz kötődő értékek turisztikai terméké fejlesztésével és piacra-vitelével. Mindezt úgy lehet kölcsönös előnyökön alapuló, hosszú távon is működő rendszerré alakítani, ha az öko- és aktív turizmus terén érdekelt szolgáltatók együttműködő partnerként csatlakoznak a natúrparkhoz.

A turisztikai infrastruktúra megteremtése, fejlesztése terén a helyi szereplőknek – a natúrparki munkaszervezet segítségével – elsősorban a kisléptékű infrastruktúra (pl. tanösvények, tematikus bemutatóhelyek) megteremtésében van szerepe, figyelembe véve a natúrparkok általános céljait, és kapcsolódva a védelmi jellegű szakmai pillérek mentén végzett tevékenységekhez. A turisztikai szolgáltatások biztosítása terén a natúrparki munkaszervezet arra törekszik, hogy a térségben működő turisztikai szolgáltatók közötti szinergiát erősítse. Célja továbbá, hogy a szolgáltatókat kiegészítve a hiányzó turisztikai szegmensre fókuszáljon. Ilyen lehet például natúrparki tájséták szervezése helyi túra- és szakvezetőkkel, ami egyben más natúrparki célok (helyi tudás átörökítése, közösségépítés) megvalósítását is szolgálhatja.

Egyes népszerű turisztikai fogadóterületektől távoli vidéki térségeinkben a natúrparkok – az elaprózott helyi vonzerők piaci megjelenését és befogadható csomagolását elősegítve – egyben turisztikai térségmárka szerepét is betölthetik.

A natúrparkok városközeli rekreációs térségként történő fejlesztése és pozicionálása, s ehhez kapcsolódóan a rekreációs lehetőségek körének szélesítése, mint natúrparki feladat elsősorban nagyobb városaink (pl. Budapest, Győr) közvetlen környezetében kaphat hangsúlyosabb szerepet a jövőben. E témakörben a hazai natúrparki hálózat szereplői az elmúlt években több európai országban (pl. Ausztria és Németország) ismertek meg „jó gyakorlatokat”.

2.3. A natúrpark elnevezés használatához való hozzájárulás folyamata

A natúrpark elnevezést kizárólag azok a térségi együttműködések képviselő szervezetek használhatják, amelyek rendelkeznek a természetvédelemért felelős miniszter hozzájárulásával. A hozzájárulásban rögzítésre kerülnek a részt vevő települések, így a natúrpark elnevezés meghatározott területre vonatkozik. A natúrpark név használatához való hozzájárulás odaítélésének fontos feltétele, hogy a natúrparki közösségnek – célszerűen, de nem kötelezően a leendő natúrparki munkaszervezetnek a koordinálásával, szükség szerint szakmai közreműködők bevonásával – össze kell állítania a **natúrpark megalapozó dokumentációját**, amely alátámasztja, hogy az érintett szervezetek által kezdeményezett együttműködés megfelel a natúrparkkal szembeni szakmai és szervezeti-működési elvárásoknak.

A natúrparki megalapozó dokumentációra vonatkozó részletes tartalmi követelményeket a natúrparki rendelet 1. melléklete tartalmazza, amely szerint a dokumentumot négy fejezetre célszerű tagolni. A következőkben e bontásnak megfelelően mutatunk be néhány kiemelt szakmai szempontot, amelyek jelentősége mind a tanulmány minisztérium részéről történő elbírálása, mind a natúrparki közösség számára egyaránt fontos.

I. A natúrpark kezdeményezés bemutatása

A kezdeményezés bemutatása során kiemelt fontosságú, hogy egyértelműen meg kell adni a csatlakozott településeket (településszám és településlista), mivel ezek közigazgatási területe alapján történik a natúrpark lehatárolása. A natúrpark statisztikai adatait (területnagyság, lakosság szám) a

Központi Statisztikai Hivatal honlapján elérhető Magyarország Helységnévtára adatbázis (<https://www.ksh.hu/apps/hntr.main>) alapján szükséges megadni. A lehatárolást térképen is szükséges ábrázolni.

Indokolni szükséges továbbá, hogy mely szakmai szempontok szerint tekinthető táji egységnek a natúrpark területe. Kiemelt, de nem kizárólagos a tájföldrajzi lehatárolás. Ugyanilyen fontossággal bírnak a csatlakozó települési és egyéb helyi közösségek hagyományos kapcsolatai, amelyek jellemzően a táj múltjában gyökereznek, s így nem ritkán eltérnek a jelenlegi közigazgatási rendszertől.

A natúrpark létrehozásának előzményeit részletesen szükséges bemutatni, mivel feltétel, hogy a natúrparkban már a névhasználati hozzájárulás kezdeményezésének időpontjában natúrparki jellegű tevékenység valósuljon meg.

II. Helyzetfeltárás

A természeti-táji adottságok mellett be kell mutatni azokat az örökségi értékeket, amelyek a natúrparki közösség számára kiemelt jelentőséggel bírnak, s ezért a fejlesztési koncepcióban is megjelennek.

Ismertetni kell mind az országos, mind a helyi szinten védett természeti és épített örökségi értékeket. A natúrparki kezdeményezés elbírálása szempontjából különösen fontosak a helyi szinten meghozott védelmi intézkedések, mivel ezek szemléletesen jelzik a csatlakozó települési önkormányzatok ez irányú, múltban gyökerező elköteleződését.

A fejezetet egy összefoglaló értékeléssel szükséges zárni, amelynek egyik lehetséges módja a SWOT-elemzés.

III. A natúrpark fejlesztési koncepciója

A megalapozó dokumentáció része az érdekeltek bevonásával elkészített natúrparki fejlesztési koncepció. Mind az éves szakmai beszámolási, mind az ötéves felülvizsgálati kötelezettség teljesítése során ez a dokumentum az értékelés viszonyítási alapja. A részletes tartalmi követelményeket a natúrparki rendelet 1. melléklete tartalmazza. Az alábbiakban a fejlesztési koncepcióval kapcsolatos jogi és szakmai elvárásokat mutatjuk be részletesebben.

Tervezési időszak

A fejlesztési koncepció tervezési időszaka 5 év. Ezen időszak lejártát követően különösen az újonnan alakult natúrparkok esetében indokolt a fejlesztési irányok újragondolása, a működési tapasztalatok feldolgozását követő újratervezés. Az ötéves felülvizsgálat során a fejlesztési koncepcióból kiindulva szükséges elkészíteni a beszámolót, ezért célszerű olyan intézkedéseket (is) nevesíteni a dokumentumban, amelyek e viszonylag rövid időtávban megvalósíthatók. Ezek mellett azonban olyan intézkedéseket is javasolt kidolgozni és a koncepcióba beemelni, amelyek részletes tervezése, finanszírozásának biztosítása és megvalósítása hosszabb időt vesz igénybe.

A dokumentum szerkezete

A fejlesztési célokat, prioritásokat a négypilléres natúrparki modell szerinti bontásban kell megfogalmazni. Külön fejezetben ajánlott kitérni a táji léptékű együttműködésekre, így különösen

- a natúrparki munkaszervezet bemutatására: megnevezés, hivatalos adatok, képviselő nevesítése stb.; a natúrparki munkaszervezet megalakulását hivatalosan igazoló dokumentumot (bejegyző bírósági végzés) melléklet formájában csatolni kell a natúrparki dokumentációhoz;
- a natúrparki partnerszervezetek nevesítésére; amennyiben e szervezetekkel együttműködési megállapodások megkötésére került sor, ezeket a dokumentumokat melléklet formájában csatolni is lehet a natúrparki dokumentációhoz;
- a tervezett működési és finanszírozási struktúra ismertetésére; valamint
- a partnerek közötti együttműködések erősítését, a szervezetfejlesztést segítő intézkedésekre.

Tartalmi szempontok

Minden tématerületet érintően határozott, világos fejlesztési célokat kell megfogalmazni, amelyek összhangban vannak a nemzeti és térségi szintű, természetvédelmi és térségfejlesztési jellegű prioritásokkal. Ezt az illeszkedést a dokumentumban be is kell mutatni, amennyiben szükséges, az érintett szakmai szervezetekkel, államigazgatási szervekkel való egyeztetéseket is meghivatkozva. Ilyen egyeztetés lehet szükséges például egy országos jelentőségű védett természeti területet érintő, nagyobb szabású, beruházási jellegű fejlesztés (pl. egy ökoturisztikai látogatóközpont vagy kiépített kerékpárút) esetén, ami kapcsán indokolt kikérni a működési területével érintett nemzeti park igazgatóság előzetes véleményét. A fejlesztési koncepcióban be kell mutatni, hogy az egyes natúrparki partnerszervezetek (elsődlegesen a települési önkormányzatok) hogyan járulnak hozzá a fejlesztési célok megvalósulásához. Az egyes intézkedések megvalósítását is segíti, ha a dokumentum minden együttműködő szervezet esetében nevesíti, hogy mely feladatok végrehajtásában vesz részt felelősként vagy közreműködő partnerként.

IV. Mellékletek

A natúrpark megalapozó dokumentációhoz kötelező jelleggel csatolandó mellékletek a következők:

- a natúrparki munkaszervezet által a natúrparki településekkel és egyéb együttműködő partnerszervezetekkel, magánszemélyekkel kötött együttműködési megállapodások másolati példánya;
- az érintett védett természeti területek vonatkozásában a működési területével érintett nemzeti park igazgatóság(ok) támogató nyilatkozata;
- a natúrparki munkaszervezet megalakulását igazoló dokumentum (célszerűen a bejegyző bírósági végzés);

- a megyei jogú városok és a főváros érintettsége esetén, amennyiben azok nem teljes közigazgatási területükkel csatlakoznak a natúrparkhoz, a natúrpark területével érintett ingatlan-nyilvántartási helyrajzi számok listája.

Az anyag készítésekor fontos szem előtt tartani, hogy natúrparki megalapozó dokumentáció kettős szerepet tölt be. Egyrészt e tanulmány hivatott megalapozni a névhasználati jogosultság megszerzését, másrészt szolgálja az érintett térség helyi közösségei natúrparki- és értéktudatosságának erősítését is, így egyfajta sorvezetőként szolgál a natúrparki célok eléréséhez.

2.3.2. Együttműködési megállapodás a térségi szereplőkkel

A fejlesztési koncepcióban rögzített vállalások megvalósítása, valamint a natúrpark fenntartása és fejlesztése érdekében a natúrparki munkaszervezetnek együttműködési megállapodást kell kötnie valamennyi, a natúrpark létrehozásában, fenntartásában és fejlesztésében önként szerepet vállalni kívánó helyi önkormányzattal, a megalapozó dokumentációban felsorolt egyéb szervezettel és természetes személlyel. Önkormányzatok esetén az együttműködési megállapodás megkötésére a településvezető számára felhatalmazást biztosító képviselő-testületi határozat esetén van lehetőség, amelyet azonban nem szükséges benyújtani az Agrárminisztérium részére.

A natúrparki rendelet 5.§ (3) bekezdése rögzíti az együttműködési megállapodás tartalmi követelményeit, amelyek alapján készült mintadokumentumot jelen koncepció *1. sz. melléklete* tartalmazza.

Fontos, hogy a megállapodásból a kötelező tartalmi elemek nem elhagyhatóak, a rendeletben szereplő szövegtől való eltérés pedig nem javasolt. A megállapodás azonban további pontokkal egészíthető ki a konkrét helyi szervezeti sajátosságoknak és a felek egyedi igényeinek a figyelembe vételével.

Fontos továbbá, hogy olyan megállapodás megkötése szükséges, amely aláírásra kerül a natúrparki munkaszervezet, valamint a csatlakozó önkormányzat vagy más partner által is (név szerint is azonosítva a felek képviseletében aláíró személyeket), és amelyben egyértelműen kimondva szerepel, hogy az mindkét fél akaratát tükrözi. A csak az egyik fél által aláírt egyoldalú nyilatkozat a névhasználati hozzájárulás iránti kérelem előkészítését megkönnyítheti, de nem elégséges a hozzájárulás megadásához. A rendelet 5.§ (4) bekezdése alapján ugyanis a végleges megalapozó dokumentációnak már tartalmaznia kell a partnerekkel megkötött és általuk is aláírt együttműködési megállapodásokat.

2.3.3. Az Agrárminisztérium és a natúrparki munkaszervezet közötti megállapodás

A megalapozó dokumentációt a természetvédelemért felelős minisztérium natúrparkokért felelős részlegének szakemberei véleményezik. A véleményezési folyamat során a minisztérium kikéri a magyarországi natúrparkok hálózatát képviselő civil szervezet (jelenleg a Magyar Natúrpark

Szövetség), továbbá a működési területével érintett nemzeti park igazgatóság(ok) véleményét. A miniszter a véleményezésbe egyéb, általa kijelölt szervezetet is bevonhat.

A jogszabályi feltételek teljesülése esetén a miniszter a natúrpark elnevezés használatához történő hozzájárulást a natúrparki munkaszervezettel kötött megállapodás keretében adja meg. A megállapodás tartalmazza a natúrparki települések felsorolását, a natúrpark nevét, a hozzájárulás tényét, a natúrpark név használatához való jog gyakorlásának kezdő időpontját, valamint a beszámoló közzétételének módját. A megállapodást a minisztérium témafelelős részlege készíti elő.

A már névhasználati hozzájárulással rendelkező natúrparkok számára a névhasználati jogosultság az első felülvizsgálatig érvényben marad. A kötelező felülvizsgálat során, vagy ha a natúrpark területváltozása okán kerül sor felülvizsgálatra, már e natúrparkok munkaszervezetével is megállapodást köt az Agrárminisztérium (a korábban alkalmazott oklevél helyett).

2.3.4. Bemutató dokumentum

A megalapozó dokumentáció miniszter által történő elfogadását követően a natúrparki munkaszervezet a megalapozó dokumentáció lényeges elemeit összefoglaló, a fejlesztési koncepció egészét tartalmazó natúrparki bemutató dokumentumot készít.

A bemutató dokumentum elsődleges célcsoportját az érintett natúrparki térségben élők jelentik. A helyi közösségek tagjainak minél szélesebb körű tájékoztatása alapvető feltétele annak, hogy a névhasználati hozzájárulás megszerzésével párhuzamosan és azt követően minél többen bekapcsolódjanak a natúrparki célok megvalósításába.

A tájékoztatási kötelezettség teljesítését követően a munkaszervezet a bemutató dokumentumot megküldi a természetvédelemért felelős miniszter részére, aki gondoskodik annak közzétételéről a magyar állami természetvédelem hivatalos honlapján (www.termeszetvedelem.hu). Ezáltal biztosítható, hogy a térségi szinten megfogalmazott célokról más natúrparki közösségek is értesüljenek, a széles nyilvánosság számára pedig megismerhetővé váljanak natúrparkjaink adottságai.

A natúrparki bemutató dokumentum két alapvető részből áll, a kötelező tartalmi elemeket a natúrparki rendelet 2. melléklete rögzíti. Ezek a következők:

- a natúrparki megalapozó dokumentáció lényegi elemeinek összefoglalása, beleértve különösen a natúrpark kezdeményezéshez csatlakozó települések felsorolását, a natúrparki térség térképes formában történő bemutatását és a létesítés céljának ismertetését;
- a natúrparki fejlesztési koncepció teljes körű ismertetése, beleértve különösen a fejlesztési célok, prioritások natúrparki pillérek szerinti bontásban történő bemutatását, a natúrparki munkaszervezet alapadatait (megnevezés, székhely, cím, elérhetőségek) és a munkaszervezettel együttműködési megállapodást kötött szervezetek felsorolását.

2.4. A natúrparkok működésével kapcsolatos jogszabályi kötelezettségek

A natúrparkok működésével kapcsolatos jogszabályi kötelezettségek érvényesítésének lényegi eleme, hogy a natúrparki rendelet 7.§ (1) bekezdése értelmében a névhasználati hozzájárulás megadását követően a natúrpark működtetésével és képviselésével kapcsolatos feladatokat a natúrparki munkaszervezet látja el.

2.4.1. A natúrparkok feladatai: változás bejelentés

A natúrparki munkaszervezet 30 napon belül köteles értesíteni a minisztert minden olyan lényegi változásról, ami érinti a natúrpark működését, így különösen

- a munkaszervezet hivatalos adatainak, elérhetőségeinek változásáról;
- a natúrpark elnevezés használatának feltételeit érintő minden változásról (pl. a munkaszervezet megszűnése, vagy szervezeti átalakulása, a natúrpark területi változása különösen abban az esetben, ha településszámot nem érint, tehát megyei jogú város vagy főváros esetén változik a natúrparkhoz tartozó terület nagysága);
- a natúrparkhoz tartozó települések számának változásáról (új település csatlakozása vagy valamely natúrparki település kilépése);
- a települési önkormányzatokkal fennálló együttműködési megállapodás megszűnéséről.

Az utolsó pontnak különösen akkor van jelentősége, ha maga a munkaszervezet nem szűnik meg, de a települési önkormányzatokkal kötött együttműködési megállapodások valamelyik fél általi megszüntetése azt eredményezi, hogy már nem teljesülnek a natúrparki rendelet 2.§ (1) bekezdésben előírt területi feltételek (például a települések száma három alá csökken).

2.4.2. A natúrparkok feladatai: szakmai beszámoló készítése

A natúrparki munkaszervezet a tárgyévről a natúrpark tevékenységét bemutató szakmai beszámolót készít. A beszámoló tartalmazza:

- a natúrpark tevékenységét szakmai pillérek szerinti tematikus bontásban, beleértve a megvalósult projekteket, a tevékenységet végző szervezet és a megvalósulás helyének megjelölésével, valamint annak kapcsolódását a fejlesztési koncepcióban meghatározott célokhoz;
- a natúrparki munkaszervezettel együttműködési megállapodást kötött szervezetek és természetes személyek számát, amennyiben a tárgyévben változás következett be;
- amennyiben a natúrparkhoz tartozó települések számában a tárgyévben változás volt, a beszámoló mellékletében a fejlesztési koncepció aktualizált változatát.

A beszámoló dokumentum elkészítését megelőzően a natúrparki munkaszervezetnek részanyagot célszerű bekérnie natúrparki partnereitől. Fontos azonban, hogy a javaslatként beérkezett tartalmi

elemeket a munkaszervezet megszűrje a szerint, hogy az adott tevékenység/projekt ténylegesen natúrparki jellegű volt-e.

A natúrparki munkaszervezetnek a szakmai beszámolót a tárgyévet követő év május 31-ig be kell mutatnia valamennyi natúrparki partnerének, majd július 31-ig meg kell küldeni a természetvédelemért felelős miniszter részére. A miniszter a tartalmi követelményeknek való megfeleltetés érdekében kérheti a beszámoló kiegészítését. Az elfogadott szakmai beszámolót a natúrparki munkaszervezet a minisztériummal kötött megállapodásban rögzített módon (pl. a natúrpark saját honlapján) közzéteszi.

Az éves szakmai beszámoló készítésére vonatkozó kötelezettség bevezetésének célja a minisztérium és a névhasználati jogosultsággal rendelkező natúrparkok közötti rendszeres, hivatalos formában történő kommunikáció lehetőségének megteremtése, ami támogató eszközként működhet a natúrpark jogszabályokkal összhangban történő működésének biztosításában. Az éves szakmai beszámoló készítésével elérendő kiemelt célok:

- munkaszervezeti szinten – az éves tevékenységek írásban történő rögzítésével egy visszakereshető összegzés készítése;
- térségi együttműködői hálózati szinten – a térségi szintű partnerség erősítése a natúrparki együttműködő partnerek felé történő rendszeres visszajelzés révén;
- országos együttműködői hálózati szinten – natúrparki jó gyakorlatok azonosítása és elterjesztése, az országos szintű bemutatás szakmai alapjának megteremtése;
- kormányzati szinten – egyfajta minőségbiztosítási eszközként, biztosítva a nyomon követés lehetőségét.

A beszámolónak nem célja a natúrparki cím évenkénti „megvédése”, ugyanakkor megalapozhat segítő beavatkozásokat és szélsőséges esetben soron kívüli felülvizsgálatot is indukálhat.

A szakmai beszámoló szerkezetét és tartalmi elemeit jelen koncepció 2. sz. *melléklete* tartalmazza.

2.4.3. Felülvizsgálat

Ha a korábban nevesített szakmai és szervezeti feltételek teljesülnek, a természetvédelemért felelős miniszter határozatlan időtartamra szóló névhasználati jogosultságot adományoz az azt kérvényező natúrparknak. A jogosultság azonban alapesetben 5 évente felülvizsgálatra kerül.

A felülvizsgálat új elemként jelent meg a szabályozásban, megteremtve a névhasználati jogosultság visszavonásának lehetőségét. Ezzel biztosítható, hogy az idővel inaktívvá váló vagy nem a natúrparki szellemiséget követve működő natúrparkok esetlegesen ne csorbítsák a hazai natúrparki hálózat hírnevét, a többi natúrpark által elért eredményeket.

A természetvédelemért felelős miniszter **5 évente** kezdeményezi a natúrparki munkaszervezettel kötött megállapodásban foglaltak megvalósulásának felülvizsgálatát.

A miniszter – az 5 évente esedékes „rendszeres” felülvizsgálaton felül – **soron kívüli** felülvizsgálatot rendel el, ha

- változik a natúrparkhoz tartozó települések száma;
- s ezzel változik a natúrpark területi kiterjedése (ami a településszám változásán kívül akkor következhet be, ha részterülettel csatlakozott megyei jogú város vagy a főváros natúrparkhoz tartozó területének nagysága változik meg);
- felmerül annak lehetősége, hogy a natúrpark nem a vonatkozó jogszabályokkal összhangban működik (pl. a natúrparki munkaszervezet nem készít beszámolót);
- a natúrpark munkaszervezeti feladatait ellátó szervezet jogutód nélkül megszűnik;
- a munkaszervezeti feladatokat ellátó szervezet és a natúrparki települések önkormányzatainak együttműködési megállapodása megszűnik (megállapodás megszűnése esetén akkor van szükség felülvizsgálatra, ha emiatt már nem teljesülnek a rendeletben rögzített feltételek, tehát ha az összes települési önkormányzat megszünteti az együttműködését a natúrparki munkaszervezettel, vagy például a natúrparki települések száma három alá csökken).

A felülvizsgálat során a munkaszervezet részéről javasolt áttekinteni a megalapozó dokumentációt és különösen a fejlesztési koncepcióban foglaltak megvalósulását. Természetesen nem lehet elvárás valamennyi, a koncepcióban korábban rögzített intézkedés megvalósítása, de az arra való törekvés igen. Indokolt lehet ez alapján a fejlesztési irányok újragondolása, a működési tapasztalatok feldolgozása.

A felülvizsgálattal párhuzamosan javasolt megerősíteni az érintett szervezetek részvételi hajlandóságát, különös tekintettel a natúrparki együttműködő önkormányzatokra. A bővítésre is ekkor kínálkozik a legkevesebb plusz adminisztrációval járó lehetőség.

A felülvizsgálat részeként javasolt **a megalapozó dokumentáció aktualizálása, különösen az alábbi változások esetén:**

- változik a natúrpark területe;
- a munkaszervezet érintő jelentős változás (új szervezet látja el a feladatot, változik a szervezet neve, a képviselő neve stb.);
- a fejlesztési koncepció finomhangolása, esetleg újragondolása.

Függetlenül attól, hogy milyen okból kifolyólag kerül sor felülvizsgálatra, az minden esetben az Agrárminisztérium és a natúrparki munkaszervezet közötti párbeszéd útján valósul meg. Ezen túlmenően a minisztérium a felülvizsgálat során is kikéri a magyarországi natúrparkok hálózatát képviselő civil szervezet (jelenleg a Magyar Natúrpark Szövetség), továbbá a működési területével érintett nemzeti park igazgatóság(ok) véleményét. A miniszter a folyamatba egyéb, általa kijelölt szervezetet is bevonhat.

A felülvizsgálat eredményéről a minisztérium hivatalosan, írásos formában értesíti a munkaszervezetet. Alapesetben **háromféle kimenettel zárulhat a felülvizsgálat** (függetlenül attól, hogy soron kívül történt-e).

1. Amennyiben a natúrparkot érintően semmilyen szervezeti változás nem történt, a területe nem változott és a natúrpark működése továbbra is megfelel a jogszabályi követelményeknek, a névhasználati hozzájárulás változatlan feltételekkel hatályos marad.
2. Amennyiben a natúrpark működése továbbra is megfelel a jogszabályi követelményeknek, de jelentős változások történtek (lásd fenti felsorolás), módosításra kerül a munkaszervezet és az Agrárminisztérium közötti megállapodás.
3. A natúrparki rendelet 9.§ (1) bekezdésében foglalt esetekben a miniszter a névhasználati hozzájárulást visszavonja (lásd még 2.4.4. fejezet).

A felülvizsgálatok kapcsán a natúrparki rendelet „türelmi időt” határozott meg. A felülvizsgálatok ütemezését a rendelet 11. §-a a következőképpen rögzíti:

- 2016. január 1-jét megelőzően névhasználati jogosultságot szerzett natúrparkok esetén a rendelet hatálybalépését (2020) követő 3 naptári év (2023) eltelté után;
- 2016. január 1-jén vagy azt követően névhasználati jogosultságot szerzett natúrparkok esetén a névhasználati jogosultság megszerzésétől számított 5 év elteltét követően.

2.4.4. A névhasználati hozzájárulás visszavonása

A natúrpark elnevezés használatához való hozzájárulás visszavonására abban az esetben kerül sor, ha:

- a natúrparki munkaszervezet legalább két, egymást követő évben nem küldi meg szakmai beszámolóját, és azt felszólításra sem pótolja;
- megállapításra kerül, hogy a natúrpark működése a Tvt.-ben vagy a natúrparki rendeletben foglaltakba ütközik.

A natúrparki névhasználati jogosultság visszavonása esetén a névhasználati jogosultsághoz való hozzájárulás változatlan területtel és/vagy változatlan névvel a visszavonást követő két éven belül nem kezdeményezhető.

3. AZ ORSZÁGOS NATÚRPARKI HÁLÓZAT NÉGY PILLÉR MENTI FEJLESZTÉSÉNEK STRATÉGIAI SZEMPONTJAI

A Natúrparki Szakmai Koordinációs Hálózat összehangolt munkájának, az egyes natúrparki szervezetek eredményes tevékenységének, valamint a natúrparki hálózat tervekkel összhangban lévő fejlődésének és területi bővülésének köszönhetően a natúrparkok láthatósága országos szinten jelentősen javult az elmúlt évek során.

A Századvég Konzorcium által az AM megbízásából, 2021 májusában végzett **reprezentatív kérdőíves felmérés** értékes eredményeket szolgáltatott a hazai natúrparkok ismertségéről, amelyek az alábbiakban foglalhatóak össze.

- A natúrpark kifejezéssel a lakosság harmada találkozott eddig. A nemzeti parkok és a natúrparkok között a lakosság kétharmada szerint van különbség, amelynek mibenlétével a válaszadók többsége tisztában van.
- A szabad szavas említések alapján natúrpark területként a válaszadók főként olyan parkokat, zöldterületeket azonosítottak, amik kevésbé megműveltek, úgymond a természetes érintetlen állapotot hivatottak megjeleníteni, azonban sokan egyszerűen a városi parkokkal, parkosított zöldterületekkel tudták összekötni a fogalmat. A lakosság némileg alulbecsüli a natúrparkok területi hányadát Magyarországon. Natúrparkban vagy ott szervezett programon a natúrpark fogalommal ismerős válaszadóknak csak az ötöde járt.

A natúrparkok országos általános ismertsége elmarad ugyan a nemzeti parkokétól, azonban felülmúlja a várakozásokat. A felmérés eredményei alapján azonban továbbra is szükséges és indokolt a natúrparkokkal kapcsolatos országos szintű szemléletformálás.

Jelen fejezetben felvázoljuk a hálózat jövőképét 2030-ra, és meghatározzuk a jövőkép megvalósulását segítő célokat, valamint az elérésükhöz szükséges tevékenységeket.

3.1. Jövőkép

3.1.1. A natúrparki hálózat szakmai jövőképe

2030-BAN a NATÚRPARKOK

- olyan értékőrző és értékteremtő mintatérsegek, ahol komplex értékszemléleten alapuló helyi-térsegi fejlesztések valósulnak meg;
- olyan élő és élhető tájak, amelyek magas szintű és fenntartható életminőséget biztosítanak az ott élők számára, s ez országosan is követendő mintaként szolgál.

2030-BAN a NATÚRPARKI TÉRSÉGBEN ÉLŐK

- erős natúrparki tudattal bírnak, aminek köszönhetően személyesen és/vagy az általuk létrehozott, fenntartott szervezeteken keresztül aktívan részt vesznek a térség értékeinek megőrzésében és értékalapú fejlesztésében;
- közvetlenül is érzékelik a natúrparki együttműködés és fejlesztések hozzáadott értékét és hasznát.

2030-BAN a NATÚRPARKOK MUNKASZERVEZETEI

- komplex értékszemlélettel, hatékonyan és eredményesen működő, térségi és országos szinten elismert szervezetek;
- több lábon állnak, stabil személyi és pénzügyi háttérrel rendelkeznek, amiben a térségi szintű forrásteremtés is fontos szerepet játszik;
- táji léptékű, térségi összefogást igénylő védelmi és fejlesztési programok, hálózati együttműködések kezdeményezői és koordinálói.

2030-BAN a NATÚRPARKOK ORSZÁGOS SZINTEN

- összetartó, sokszínű közösséget alkotnak, s a térségi szinten meglévő különbözőségek ellenére együtt, azonos célokért munkálkodnak.

3.1.2 A natúrparki hálózat jövőképeinek főbb sarokpontjai

A következő évtizedben a natúrparki „létszám” bővülésének mérséklődése várható és kívánatos. Az ország méretét, az eddigi natúrparki működési tapasztalatokat és az ismert térségi együttműködések, natúrparki kezdeményezéseket figyelembe véve a koncepció alkotói 2030-ra – a jelenlegiekkel együtt – 20-25 névhasználati hozzájárulással rendelkező natúrpark működését tartják reálisnak (2. táblázat).

2. táblázat. A natúrparki hálózat számszerű adatainak várható alakulása

	2020. évre tervezett jövőkép (2015)	Tény (2020. december 31.)	2030. évre tervezett jövőkép (2020)
Natúrparkok száma	11-15	16	20-25
Natúrparki települések száma	250-450	305	350-400
A natúrparkok kiterjedése az ország területének százalékában	6-10%	9%	11-12%

3.2. A natúrparki hálózat kiemelt fejlesztési irányai

A hazai natúrparki hálózat alapelvének tekinthető, hogy a natúrparkok fejlődése egységes modell mentén, ugyanakkor egyedi sajátosságai figyelembe vételével történik úgy, hogy a natúrparkok működésüket is egységes, világos szakmai elvek mentén szervezik. Ehhez járul hozzá a natúrparki rendelet, amely a névhasználati hozzájárulás részletes szabályozásával, illetve a szakmai beszámoló kötelezővé tételével és a felülvizsgálati rendszer kidolgozásával egyfajta minőségbiztosítási rendszer alapját képezi. Fontos azonban ezen túl olyan alapvető szakmai minőségi (fejlesztési) célok meghatározása is, amellyel valamennyi jelenlegi hazai natúrpark azonosulni tud és képes tenni azok megvalósításáért, az újonnan létrejövő natúrparkok számára pedig mindezek határozott iránymutatást jelentenek munkájuk megkezdéséhez.

Az alábbi célok és javaslatok a natúrparki hálózat egészére vonatkoznak, beleértve valamennyi hazai névhasználati hozzájárulással rendelkező natúrparkot és a hálózat országos szereplőit is. A fejlesztési irányok megfogalmazásába a felsorolt valamennyi szervezet bevonásra került.

I. célkitűzés: A natúrparki hálózat együttműködési rendszerének megerősítése és fejlesztése

Az országos szintű támogatói hálózatot továbbra is a *Natúrparki szakmai koordinációs hálózat* keretében javasolt működtetni. A hálózat rendszeres, kétéves időközönként aktualizált és kiértékelt intézkedési terve tartalmazza az adott időszakra közösen megállapított aktuális feladatokat. A hálózat intézkedési tervét az adott időszak első évének január 31.-ig fogadja el, és minden év december 15-ig értékeli annak megvalósulását.

A hálózat tagjai együttműködnek a natúrparki kezdeményezések szakmai segítése, jogszabályi feltételeknek megfelelő megalakulásuk előmozdítása, a meglévő natúrparkokkal és natúrparki kezdeményezésekkel való folyamatos kapcsolattartás, a natúrparkok ismertségének növelése, a hálózat fejlesztése és az ehhez szükséges források felkutatása érdekében.

A megvalósítás javasolt eszközei

- Törekedni kell arra, hogy az **együttműködési rendszerben szerepet kaphassanak** olyan országos szinten működő szervezetek, amelyek tevékenységüket az egyes szakmai pillérek mentén végzik, vagy térségi fejlesztési, illetve értékőrző feladataik vannak, melyek megvalósításában a natúrparkok aktív és meghatározó szerepet vállalhatnak/kaphatnak (pl. megyei önkormányzatok).
- Érdemes megvizsgálni az együttműködési hálózat **Kárpát-medencére** történő kiterjesztésének lehetőségeit a natúrparki működéssel kapcsolatos jó gyakorlatok szélesebb körű átadása, a több országot érintő tapasztalatcsere lehetőségének megteremtése érdekében.
- A már meglévő tapasztalatok alapján javasolt rendszeres országos natúrparki akciók (pl. Táj nemzetközi napja, Magyar Tájdíj) szervezése, és ezek koordinált kommunikációja.
- Az erősödő natúrparkok fontos szerepet kaphatnak abban, hogy a natúrparki hálózat országos szinten is tovább szilárduljon. Ennek eredményeként a natúrpark fogalom Magyarországon

adott tartalommal és garanciával rendelkező **natúrparki brand** irányába fejlődhet. A natúrparki brand építése egységes elvek mentén szervezett, szakmai alapokon nyugvó kommunikációt feltételez. Jelentősen hozzájárulhat ehhez, ha valamennyi natúrpark részt vesz az alábbiakban kifejtett célrendszer lehető legtöbb elemének megvalósításában, kiteljesítésében.

II. célkitűzés: Természeti, táji és kulturális örökség megőrzése pillérhez kapcsolódó célok

A megvalósítás javasolt eszközei

- A natúrparkok tevékenysége hozzájárul ahhoz, hogy a tájak és a térségben található **védett természeti értékek és területek állapotának nyomon követésébe** a térségben élők és az ott működő civil szervezetek is bekapcsolódjanak, szoros együttműködésben a természetvédelmi kezelésért felelős nemzeti park igazgatóságokkal, illetve helyi jelentőségű védett területek esetén a helyi önkormányzatokkal. Ennek érdekében javasolt a natúrparki együttműködésbe természetvédelemmel foglalkozó civil szervezetek, a térségben élő, a témában releváns ismeretekkel rendelkező magánszemélyek bevonása. Az általuk észlelt pozitív vagy negatív állapotváltozási folyamatok, a védett természeti értékek, védett természeti területek kapcsán észlelt esetleges változások, például káresemények így a natúrpark koordinációjában célzottan és hatékonyan juthatnak el az illetékes szervezetekhez.
- A natúrparkok fontos szerepet tudnak vállalni a **helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánításra irányuló javaslatoknak** a helyi lakosok és civil szervezetek részéről az önkormányzatok felé történő becsatornázásában. Segítséget nyújthatnak a védetté nyilvánítás folyamata során az érintettek (például a területek tulajdonosai) és az önkormányzat közötti egyeztetésben, illetve maguk is megfogalmazhatnak védetté nyilvánításra és a védeni javasolt terület természetvédelmi kezelésére vonatkozó szakmai javaslatokat. Érdemes megvizsgálni annak lehetőségét, hogy megfelelő szakértelem és más adottságok rendelkezésre állása esetén együttműködést alakítson ki a natúrparki munkaszervezet a védett természeti terület természetvédelmi kezelőjével.
- Kiemelt szempont a biológiai és táji sokféleség csökkenésének megállítása, illetve lehetőség szerint növelése, amely cél elérése érdekében az önkormányzatok és a gazdálkodók aktív cselekvésére is szükség van. Az országos célokat a jelen koncepció készítésével párhuzamosan kidolgozása alatt álló, 2030-ig szóló hazai biodiverzitás stratégia fogja megjelölni. Az élőhelyek és a tájak változatosságának megőrzése mellett a **zöldinfrastruktúra összekapcsolódó rendszere és az e területek által nyújtott ökoszisztéma szolgáltatások** mennyisége és minősége az élhető települések egyik alapfeltétele. Ezen területek **beazonosításában, megőrzésében és fenntartható használatában a natúrparki települések példaként szolgálhatnak egyéb települések számára.**
- A natúrparki együttműködés keretében lehetőség nyílik arra, hogy **az önkormányzatok a településtervezési folyamatokban, településterveik készítését összehangolt módon, a tájszintű összefüggések figyelembe vételével, egymással is egyeztetve végezzék el.** A natúrparki

munkaszervezet szakmai javaslatokkal segítheti az önkormányzatokat abban, hogy – a Nemzeti Tájstratégia 2017-2026 célkitűzéseivel összhangban – a tervek készítése, módosítása során a táji adottságoknak megfelelő, a tájak karakteréhez illeszkedő területhasználatokat helyezték előtérbe, figyelemmel a karakteradó jellegzetességekre, egyedi tájértékek megőrzésére is.

- Az érintett szakmai szervezetekkel együttműködésben a natúrparkok szerepe bővíthet a szellemi kulturális örökség, épített örökség helyi elemeinek megőrzésében, lehetőség szerint hasznosításában.

III. célkitűzés: Környezeti nevelés, szemléletformálás, tájidentitás megerősítése pillérhez kapcsolódó célok

A megvalósítás javasolt eszközei

- A natúrparkok esetében e pillérhez kapcsolódó tevékenységek célcsoportját elsősorban a térségben élők jelentik. Az ő számukra kiemelten fontos cél az egyes natúrparkok helyi-térségi szintű „láthatóságának” erősítése, a natúrpark-tudatosság kialakítása, javítása.
- Fontos, hogy a natúrpark területi kiterjedése és tevékeny jelenléte az ott élők és az oda látogatók számára is **egyértelműen azonosítható legyen**, minél szélesebb körben tudatosuljon, hogy mely településekre terjed ki a natúrpark területe. Fontos, hogy a térségben élők közül minél többen szerezzenek tudomást arról, hogy natúrparki területen élnek. Ennek érdekében javasolt figyelemfelkeltő, a natúrparkot egyértelműen azonosító, valamint tájékoztató célú, releváns információkat is tartalmazó táblák kihelyezése.
- A natúrpark által közvetített üzeneteknek minél több helyi lakoshoz, azon belül is főként a gyerekekhez, fiatalokhoz kell eljutnia. Ennek javasolt **kis létszámú, konkrét célcsoportokat megszólító, célzott tematikájú szemléletformáló, a térség értékei, a táj megismerését is segítő programok** megvalósítása. Ilyenekre lehetnek példák a rendszeres iskolai programok, tájséták, fotó- és rajzpályázatok stb.
- Tenni kell annak érdekében, hogy a helyben élők azonosulni tudjanak a natúrpark céljaival. Ehhez szükséges, hogy a **natúrparki fejlesztési koncepció esetleges megújításába az érintettek minél nagyobb körét vonják be**, ehhez használják például az online lehetőségeket, a közösségi tervezés módszertanát is.
- A környezeti nevelési és szemléletformálási tevékenység tekintetében javasolt a natúrparki hálózatra vonatkozó alapelvek megfogalmazása, mely országos szintű koordinációban kidolgozott minőségbiztosítási elveket is tartalmaz. A helyi tevékenységek kapcsán a térség táji és természeti értékeinek, tájhasználati hagyományainak bemutatása mellett figyelemmel kell lenni arra, hogy ne alakuljanak ki párhuzamosságok, illetve hiányok. Ehhez szakmai párbeszéd kialakítása szükséges a térségbeli környezeti neveléssel foglalkozó szervezetekkel.

A tájidentitás megőrzését és növelését segítő célkitűzések szervesen kapcsolódnak a **Nemzeti Tájstratégia 2017-2026.** ide vonatkozó célkitűzéseivel és intézkedéseivel:

III. A tájidentitás növelése

III.1. alcél: Fogékonyság, társadalmi felelősségvállalás növelése

A táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat kialakításához és fenntartásához szükséges, a társadalmi felelősségvállalás növelése, fejlesztése. Ennek érdekében célzott programokat kell indítani az állami szervek, a civil társadalom, különösen a cyber generáció – mint a jövő döntéshozói – felé. Nagyon fontos a kedvező közösségi alapú kezdeményezések támogatása, a jó gyakorlatok átvételének segítése. A tájjal kapcsolatos fogékonyság nő, illetve a tájjal kapcsolatos ismeretek is bővülnek, ha az ismeretek, jó gyakorlatok jobban elérhetők, hozzáférhetők.

A cél elérése érdekében szükséges intézkedések:

- Kedvező táji léptékű, közösségi alapú kezdeményezések (pl. natúrpark, geopark) támogatása, a jó gyakorlatok átvételének támogatása.
- Magyar Tájdíj program működtetése.
- Tájjal kapcsolatos adatbázisok nyilvánosságának növelése, hozzáférés javítása.
- Felelősségérzet növelő, fogékonyság növelő programok indítása, fenntartása a hatóságok, az állami szervek felé.
- Felelősségérzet növelő, fogékonyság növelő programok indítása, fenntartása a civil társadalom, különösen a cyber generáció felé.
- A jellegzetes magyar tájgazdálkodási örökséggel kapcsolatos ismeretek, a hagyományos tájhasználat dokumentálása és integrálása a képzésbe, különösen egyes ritka, eltűnőben lévő, közvetlenül a tájhasználattal kapcsolatos mesterségek.

III.2. alcél: A társadalmi részvétel növelése

Át kell tekinteni, hogy vannak-e olyan eljárások, ahol a társadalmi részvétel lehetősége nem kellő mértékben biztosított. A részvételt azokban a közigazgatási eljárásokban bátorítani kell, ahol a társadalmi részvétel a hosszú távú társadalmi érdek megvalósításának letéteményese.

A cél elérése érdekében szükséges intézkedések:

- Részvételi eljárások auditja.

A részvétel biztosítása és bátorítása a társadalom tagjai, a helyi és a regionális hatóságok, valamint más érdekelt felek számára, pl. a helyi, illetve az érintett felsőoktatási intézmények bevonása a kapcsolódó tervezési, stratégiai folyamatokba.

A Századvég Konzorcium által az AM megbízásából, 2021 májusában végzett **kérdőíves felmérés** és a 2021 októberében végzett **fókuszcsoportos interjúk** a natúrpark területén élők natúrpark-tudatosságáról is fontos eredményeket szolgáltatottak.

- Azon válaszadók közül, akik tisztában vannak azzal, hogy natúrpark területén élnek, közel 80% számára fontos ez a tény. Natúrparki programon viszont csak alig harmaduk vett részt, és ugyanekkora arányban vannak azok is, akik ezt nem is tervezik a jövőben.
- A natúrpark-területen élő válaszadóknak csak a negyede van tisztában azzal, hogy lakóhelye natúrparki térséghez tartozik.
- A natúrpark területén élők körében elvégzett fókuszcsoportos beszélgetések során fény derült arra, hogy a natúrpark fogalom pontos tartalmával, az adott natúrpark jellegzetességeivel, programjaival csak nagyon kevesen vannak ténylegesen tisztában.

A natúrparkok helyben való ismertségének javítása érdekében a jövőben nagy szükség lenne olyan natúrparki programokra, amelyek kifejezetten a helyben élők natúrpark-tudatosságának erősítésére, a helyi értékek megismertetésére, a helyi közösségek erősítésére fókuszálnak.

Meg kell jegyezni, hogy a fenti adatok viszonylag kis számú megkérdezett válaszaiból származnak, a reprezentativitás követelményei ebben az esetben már nem teljesülnek. A fókuszcsoportos beszélgetések során főleg a nagyobb lélekszámú települések lakosai voltak megszólíthatóak. E módszertani hiányosságok okán az eredmények csak általános következtetések levonására alkalmasak. Az egyes natúrparkokra is felhasználható adatokat csak a natúrparkok területén lebonyolított célzott felmérések eredményezhetnek.

IV. célkitűzés: Fenntartható térségfejlesztés pillérhez kapcsolódó célok

A megvalósítás javasolt eszközei

- A natúrparki térségekben törekedni kell arra, hogy a településfejlesztési és stratégiai jellegű térségi fejlesztési dokumentumokban a **táji adottságokhoz illeszkedő fejlesztési célokat fogalmazzanak meg és ezek megvalósítása érdekében részesítsék előnyben a társadalmi, gazdasági és környezeti szempontból is fenntartható tevékenységeket**. Kerülni kell például az olyan fejlesztéseket, amelyek jelentősen megnövelik a térség közúti forgalmát, növelik a táj fragmentáltságát, csökkentik az élőhelyek változatosságát.
- Törekedni kell arra, hogy a térségben jellemző **helyi termékek** (elsősorban élelmiszerek) előállítása és értékesítése kapcsolódjon össze a gazdaságfejlesztési és munkahely-teremtési célokkal.
- Fontos a rövid ellátási láncok, kosárközösségek és hasonló kezdeményezések, termékminősítési javaslatok kidolgozásával kapcsolatos tapasztalatok és alkalmazási lehetőségek vizsgálata. A helyi termékek minősítésére vonatkozó natúrparki elképzeléseket az országos hálózat keretében – többek között a nemzeti parki termékek mintájára – kidolgozott elvekkel és programokkal összhangban szükséges megvalósítani.

- Törekedni kell arra, hogy a natúrparkok területén működő, a terület- és tájhasználatot befolyásoló gazdálkodók és más vállalkozók körében a fenntartható megoldások, mint jó gyakorlatok elterjedjenek.
- A mezőgazdasági és vidékfejlesztési szervezetekkel (pl. gazdálkodói szövetségek, LEADER akciócsoportok) való együttműködés biztosíthatja a táji adottságokkal összhangban lévő, helyi léptékű fejlesztések **támogatáshoz** juttatását.
- A natúrparkokhoz közeli térségi központokkal, jelentősebb városokkal kölcsönös előnyökön és szinergiákon alapuló együttműködések kialakítása javasolt.

V. célkitűzés: Fenntartható ökoturizmus és rekreáció pillérhez kapcsolódó célok

A megvalósítás javasolt eszközei

- Itt kettős célt fogalmazhatunk meg. Egyrészt a **térségben élők számára szükséges olyan kikapcsolódási lehetőségek biztosítása, amelyek segítenek a szabadidő helyben való hasznos eltöltésében, a tájhoz való kötődés erősítésében.** Mindezt olyan helyi adottságokra kell alapozni, mint például a táj által nyújtott élmény megélését lehetővé tevő túraútvonalak és pihenőhelyek (pl. kilátópontok, parkok, horgásztavak) kialakítása és fejlesztése, utóbbiakhoz kapcsolódó közösségi események szervezése, helyi hagyományok beépítése játékos és aktív programokba. Ez elsősorban a fiatalok és kisgyerekes családok esetében lényeges, hiszen az ő helyben maradási (vagy visszatérési) szándékukat alapvetően befolyásolja, mennyire alakul ki kötődés saját lakóhelyük, településük, közösségük irányában.
- Másrészt törekedni kell arra, hogy tömegeket vonzó autós kirándulóhelyek és tömegrendezvények helyett a **helyben megtalálható természeti, táji és kultúrtörténeti értékek** gyalogos, kerékpáros, lovas, kenus stb. **felfedezését, a táj összefüggéseinek megértését segítő programok álljanak rendelkezésre.** A fenntartható közlekedés előtérbe helyezése érdekében javasolt e programokkal és lehetőségekkel elsősorban a közeli városok, megyeszékhelyek lakosait megcélózni. Érdemes olyan lehetőségekre felhívni a figyelmet, amelyek közösségi közlekedéssel is könnyen megközelíthetőek. Ajánlott olyan rövidebb sétautak kijelölése és kiajánlása, amelyeket a mozgásukban korlátozottak (babakocsival, kerekesszékekkel érkezők, idősebbek és kisgyerekesek) is igénybe tudnak venni.
- Együttműködve a térségi turisztikai szervezetekkel, törekedni kell a táji, természeti adottságokra épülő rekreációs potenciál feltárására, megőrzésére (pl. zöldutak, zarándokutak, térségi kezdeményezések) és a kapcsolódó szolgáltatások hálózatba szervezésére, minőségbiztosítására, a fejlesztések társadalomra és környezetre gyakorolt hatásának nyomon követésére, az esetleges negatív hatások elkerülésére, minimalizálására, rendszeres visszacsatolás biztosítására a szolgáltatók és a térségben élők részére.

MELLÉKLETEK

1. melléklet:

Natúrparki együttműködési megállapodás önkormányzatra vonatkozóan – mintaszöveg

2. melléklet:

A natúrparkok éves szakmai beszámolójának szerkezete és tartalmi elemei

NATÚRPARKI EGYÜTTMŰKÖDÉSI MEGÁLLAPODÁS ÖNKORMÁNYZATRA VONATKOZÓAN
– MINTASZÖVEG ⁴

NATÚRPARKI EGYÜTTMŰKÖDÉSI MEGÁLLAPODÁS

amely létrejött egyrészről

... *(natúrparki munkaszervezet megnevezése, elérhetőségi adatai, képviselő neve)*

másrészről

... *(települési önkormányzat neve, elérhetőségi adatai, képviselő neve)*

a továbbiakban együttesen mint Felek között

a natúrparkok létrehozásáról és működéséről szóló 6/2020. (III. 25.) AM rendelet (a továbbiakban: Rendelet) 5.§ (2) b) pontja és (3) bekezdése alapján.

1. ...

Itt szükséges jelezni az előzményeket, például ha felülvizsgálat (például natúrparki terület bővítése) kapcsán van szükség a megállapodás megkötésére / módosítására

2. Felek az alábbiakban állapodnak meg:

- 2.1. A natúrparkot működése során a ... *(munkaszervezet megnevezése)* mint a Rendelet 7.§ (1) bekezdésében meghatározott natúrparki munkaszervezet képviseli.
- 2.2. ... *(önkormányzat megnevezése)* a ... *Natúrpark* létesítésével és céljaival egyetért; a natúrparkra kidolgozott megalapozó dokumentációban és fejlesztési koncepcióban foglaltakat elfogadja, magára nézve hosszú távon iránymutatónak tartja, saját tevékenységével hozzájárul annak végrehajtásához, a megvalósítás érdekében saját erőforrásokat is biztosít; a natúrpark működtetéséhez a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvényben és a Rendeletben foglaltakkal összhangban járul hozzá.
- 2.3. Jelen megállapodásban nem szabályozott kérdésekben a Rendelet rendelkezései az irányadóak.

⁴ A mintadokumentum felhasználása során szükséges a pontozott részek megfelelő kitöltése a kék betűszínnel jelölt útmutatás alapján, valamint az útmutató szövegrészek törlése.

3. Jelen megállapodás vonatkozásában Felek az alábbi kapcsolattartókat jelölik ki:

... *(natúrparki munkaszervezet)* részéről

... *(név, elérhetőségek);*

... *(települési önkormányzat)* részéről

... *(név, elérhetőségek)*

4. Jelen megállapodás a Felek által történő aláírás napjával lép hatályba. Amennyiben az aláírások napja különböző, úgy a hatályba lépés napja a megállapodást utolsóként aláíró fél aláírásának a napja.

5. Felek a megállapodást mint akaratukkal mindenben megegyezőt jóváhagyólag írták alá.

6. Jelen megállapodás ... számozott oldalból áll és ... példányban készült, amelyből ... *(hány példány illeti az egyes feleket)*

... *(aláírás helye, dátuma)*

... *(aláírás helye, dátuma)*

.....

.....

(natúrparki munkaszervezet képviselőjének neve)

(települési önkormányzat képviselőjének neve)

(munkaszervezet megnevezése)

(települési önkormányzat megnevezése)

(bélyegző helye)

(bélyegző helye)

A NATÚRPARKOK ÉVES SZAKMAI BESZÁMOLÓJÁNAK SZERKEZETE ÉS TARTALMI ELEMEI ⁵

... NATÚRPARK SZAKMAI BESZÁMOLÓJA ... ÉVRŐL

Munkaszervezet megnevezése	
Munkaszervezet képviselőjének neve	
Beszámoló készítésének dátuma	

1) Natúrparki partnerség változásai

A natúrparkkal együttműködő partnerek számában, a tárgyévben belül bekövetkezett változások bemutatása.

Az együttműködésből kilépett szervezet(ek)

Itt szükséges felsorolni azon szervezeteket, amelyek a natúrparki munkaszervezettel megszüntették az együttműködést (pl. visszavonták csatlakozási nyilatkozatukat, vagy megszüntették / felmondták az együttműködési megállapodást).

Települési önkormányzat esetén

Település megnevezése	Kilépés indoka – rövid szöveges összefoglaló (max. 500 n)
.....	

Települési önkormányzaton kívüli egyéb szervezetek esetén

Szervezet megnevezése	Kilépés indoka – rövid szöveges összefoglaló (max. 500 n)
.....	

Újonnan csatlakozott szervezet(ek)

Itt szükséges felsorolni azon szervezeteket, amelyek a natúrparki munkaszervezettel a tárgyévben új együttműködést kötöttek.

⁵ A mintadokumentum felhasználása során szükséges a pontozott részek megfelelő kitöltése a kék betűszínnel jelölt útmutatás alapján, valamint az útmutató szövegrészek törlése.

Települési önkormányzat esetén

Település megnevezése	Együttműködési területek, kapcsolódás a fejlesztési koncepcióhoz (max. 500 n)
.....	

Települési önkormányzaton kívüli egyéb szervezetek esetén

Szervezet megnevezése	Tevékenységi köre	Együttműködési területek, kapcsolódás a fejlesztési koncepcióhoz (max. 500 n)
.....		

2) A natúrpark szakmai tevékenysége

Az éves natúrparki tevékenység általános, összefoglaló bemutatása

.....

A natúrparki tevékenység részletes ismertetése a négy szakmai pillér szerinti tematikus bontásban, kitérve a megvalósult vagy folyamatban lévő projektekre, a tevékenység megvalósításában résztvevő szervezetekre, a megvalósítás helyére és a felsorolt tevékenységek kapcsolódására a natúrpark fejlesztési koncepciójában megfogalmazott célokhoz.

Itt csak a natúrparki munkaszervezet, valamely natúrparki partner vagy az együttműködő szervezetek által közösen megvalósított, natúrparki négy pillér mentén értelmezhető tevékenységek bemutatása szükséges. Nem kell kitérni valamennyi szervezet alaptevékenység szerinti munkájára és projektjeire!

Az éves natúrparki tevékenység részletes bemutatása - Természeti, táji és kulturális örökség megőrzése		
.....		
<i>Amennyiben a leírtak egy vagy több pályázati projekt keretében valósultak meg, az alábbiakban térjenek ki a projekt(ek) bemutatására is⁶</i>		
Projekt megnevezése, támogatás forrása		
.....		
Kedvezményezett szervezet megnevezése	Érintett települések / Helyszínek	Kapcsolódás a fejlesztési koncepcióban meghatározott célokhoz
.....		

⁶ Több projekt esetén az egyes projekteket külön-külön sorokban mutassák be (a sorok számának bővítésével).

Az éves natúrparki tevékenység részletes bemutatása - Környezeti nevelés, szemléletformálás, tájidentitás megerősítése		
.....		
<i>Amennyiben a fentiek egy vagy több pályázati projekthez kapcsolódnak, az alábbiakban térjenek ki a projekt(ek) bemutatására</i>		
Projekt megnevezése, támogatás forrása		
.....		
Kedvezményezett szervezet megnevezése	Érintett települések / Helyszínek	Kapcsolódás a fejlesztési koncepcióban meghatározott célokhoz
.....		

Az éves natúrparki tevékenység részletes bemutatása - Fenntartható térségfejlesztés		
.....		
<i>Amennyiben a fentiek egy vagy több pályázati projekthez kapcsolódnak, az alábbiakban térjenek ki a projekt(ek) bemutatására</i>		
Projekt megnevezése, támogatás forrása		
.....		
Kedvezményezett szervezet megnevezése	Érintett települések / Helyszínek	Kapcsolódás a fejlesztési koncepcióban meghatározott célokhoz
.....		

Az éves natúrparki tevékenység részletes bemutatása - Fenntartható ökoturizmus és rekreáció		
.....		
<i>Amennyiben a fentiek egy vagy több pályázati projekthez kapcsolódnak, az alábbiakban térjenek ki a projekt(ek) bemutatására</i>		
Projekt megnevezése, támogatás forrása		
.....		
Kedvezményezett szervezet megnevezése	Érintett települések / Helyszínek	Kapcsolódás a fejlesztési koncepcióban meghatározott célokhoz
.....		

3) Csatolt melléklet(ek) (amennyiben releváns)

Az éves beszámolóhoz mellékletként csatolni szükséges a fejlesztési koncepció aktualizált változatát, amennyiben a natúrparkhoz tartozó települések számában a tárgyéven belül változás következett be.

.....
.....

.....

A munkaszervezet hivatalos képviselőjének aláírása